

”Fruer Mølle”

Seest Vandmølle på Seest Mark ved Seest Mølleå

Artikel ved Per Thornberg, Hylke, Seest. Oktober 2017.

Kilder:

Kancelliets Brevbøger (1593 – 1596):

6. Marts 1594 (Koldinghus)

Missiv til Caspar Markdanner om, at Kongen har eftergivet Knud Nielsen, Møller i Serstedt Mølle, 2 Pd. Korn af dette Aars Landgilde. Udt. J. T. 4. 455b

Kancelliets Brevbøger (1596 – 1602):

17. Sept. 1596 (Kbhvn.)

Brev om, at Knudt Nielsen, Kongens Kusk, maa have Seestedt Mølle under Koldinghus uden Afgift i de næste 3 Aar, dog skal han holde Møllen ved lige med Bygning. Naar de 3 Aar ere udløbne, skal han paany søge Kongen om Benaadning. J. R. 6, 1b. K.

Kancelliets Brevbøger (1596 – 1602):

5. Marts 1598 (Koldinghus)

- Miss til Caspar Markdanner om for de 3 næste Aar at give Knudt Nielsen, Kongens forhenværende Kusk, 12 Ørt. Mel, 4 Ørt. Malt, og 1 Dlr. Af Koldinghus Slot i Stedet for den Landgilde, som han Aarligt skulde have haft af den Mølle, Kongen havde bevilget ham, men som nu er brændt. Han skal lade den afbrændte Mølle genopbygge. J. T. 5, 65.

Kronens Skøder 24. februar 1604:

Casper Marchdanner får i Koldinghus Len en lang række Gaarde og Jorde.

I Seest Sogn får Slotsherren: 1 øde Møllested på Seest Mark kaldet ***Fruer Møllested***

Seest Sogns Jordebog:

1634 Steffen Olufsen – et øde ”Fruens Møllested”

1654 Steffen Olufsen

1662 Steffen Olufsen – hk 6-4-0-0 - tillige ”Fruens Møllested” hk 8-0-0-0

Som det ses af ovenstående kilder, så har der ligget en vandmølle på Fruens Møllested på Seest Mark ved Seest Mølleå. Møllen havde Hans Majestæt Kongen som ejer med en møller som fæster.

I 1598 berettes, at møllen er brændt. I Kronens Skøder 1604 fastslås det, at det øde møllested, Fruer Møllested på Seest Mark, blev overdraget til Caspar Markdanner, lensmanden på Koldinghus.

Møllen, ”Fruer Mølle”, må ikke forveksles med Hans Majestæts Kongens mølle, Vranderup Mølle, ved Seest Mølleå, som ifølge Kancelliets Brevbøger har eksisteret samtidig med ”Fruer Mølle”.

I Anst Herreds Tingbøger fra 1600-tallet nævnes Vranderup Vandmølle ofte som Seest Vandmølle. Vranderup Mølle har derfor efter 1600 givet arbejde til gavn for både kongens fæstebønder i Vranderup og for dem i Seest.

Vranderup Vandmølle lå i Harte sogn, Brusk Herred, indtil 1714, hvor Vranderup syd for Kolding Å ved en kongelig resolution blev indlemmet i Seest sogn, Anst Herred.

De generelle kilder beretter om 2 typer vandmøller i Danmark før år 1600.

1. Horisontalmøllen (skvatmøllen)

I begyndelsen af Vikingetiden omkring år 800 kommer de første vanddrevne møller til Danmark. Møllerne var oprindelig knyttet til de enkelte gårde.

Horisontalmøllens konstruktion var meget enkel

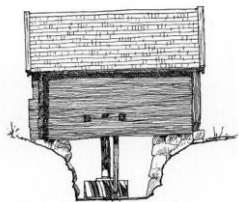

Photo: Kari, Wikimedia

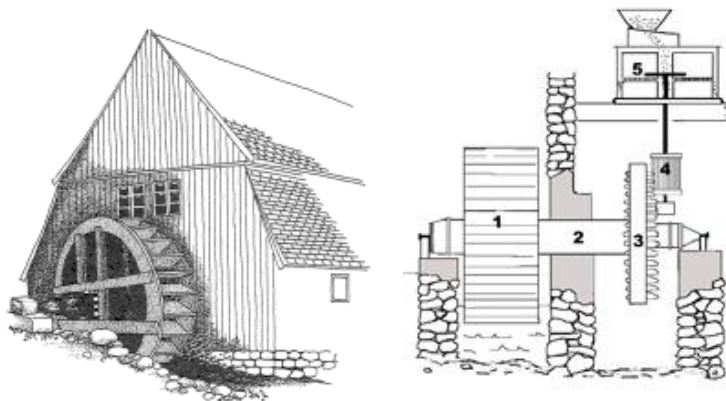
Vandet blev ledt ind på den ene side af en lodret stående aksel og pressede her på nogle træplader monteret på akselen. Det satte akslen i rotation. Møllehjulet lå altså horisontalt. Rotationen blev overført til løberen (overstenen). Kornet blev langsomt rystet ned i hullet i løberen og blev mast mellem denne og liggeren (nederste sten) og ledt ud i ringkarret, der omsluttede kværnstenene.

Horisontalmøllerne har i litteraturen fejlagtigt været kaldt "skvatmøller" (krævede kun et lille "skvat" vand) At betegnelsen er blevet knyttet til horisontalmøllerne, kan skyldes at typen netop er velegnet til små gårdmøller på grund af et beskedent vandforbrug - men deraf følgende begrænset produktivitet!

Oprindeligt har man troet, at horisontalmøllerne var de oprindelige, men nyere udgravninger viser, at vertikalmøller og horisontalmøller har eksisteret på samme tid i Danmark.

2. Vertikalmøllen

Indførelsen af det vertikale møllehjul repræsenterer et kæmpespring i mølleteknikken, især gennem brugen af gear. Vandhjulet placeres lodret og man laver et viklegear for at få hjulets drejning overført til kværnens lodrette aksel. Denne mølletype kan trække en større kværnsten end skvatmøllen, men kræver til gengæld en større vandmængde. Derfor etablerede man mølledamme, så man kunne opmagasinere vand, når møllen ikke kørte.

I 1500-tallet eksisterede skvatmøllerne i stort tal, samtidig med at klostrene og herregårdene m.fl. havde anskaffet de store effektive møller med lodrette møllehjul.

Hvilken vandmølletype var "Fruer Mølle"?

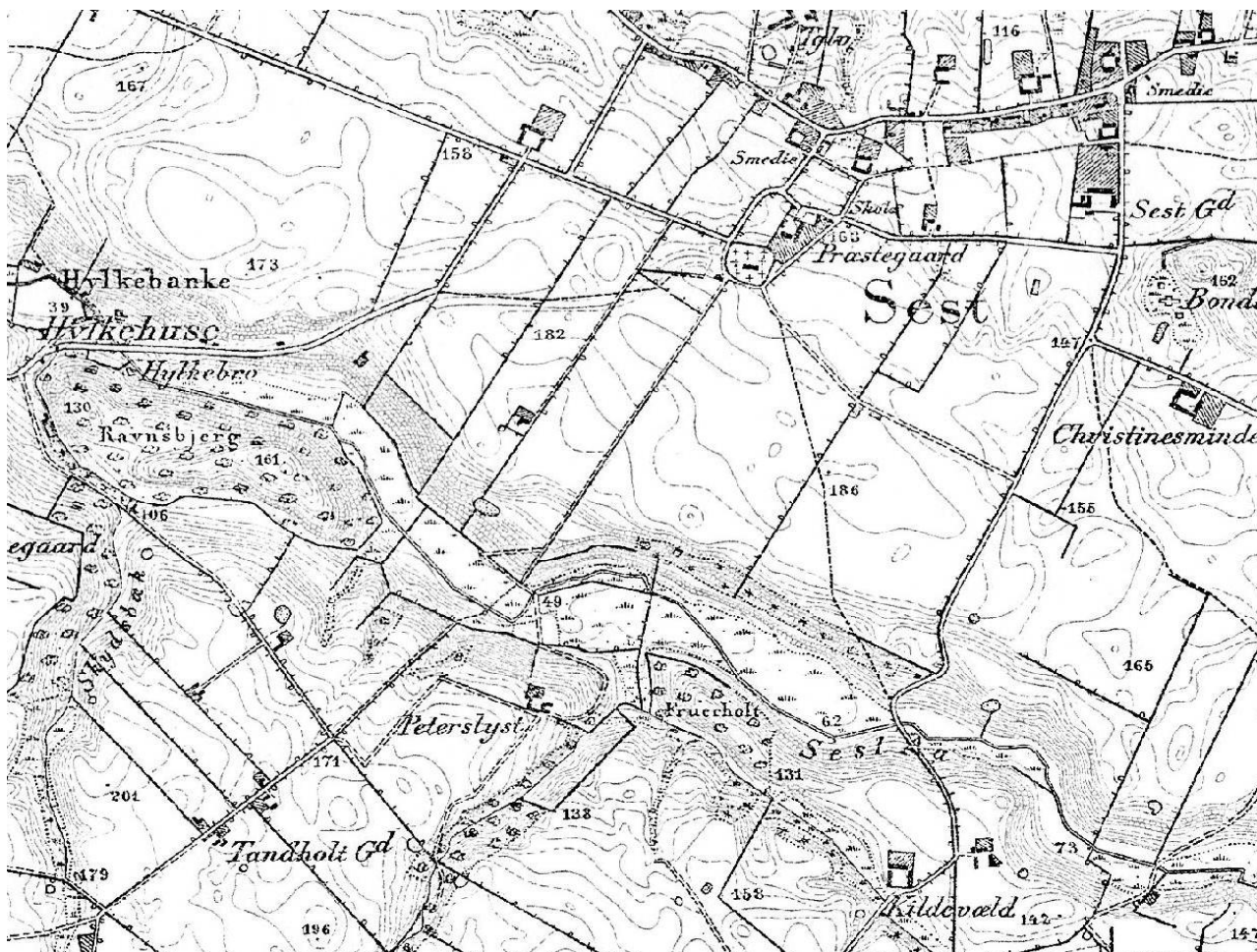
Ser vi på Seest Mølleå's løb gennem Hylkedalen, så ved vi jo, at Vranderup Vandmølle lå i det område, som indtil 1714 hørte til Harte sogn og hvor det har været muligt at opstemme vandet i åen til en faldhøjde på op til 3 meter. En opstemning af Seest Mølle å med den dimension er ikke mulig andre steder af Seest Mølleå.

Mølleforskere har peget på 2 muligheder enten i Hylke ved den gamle Herredsvej fra Seest til Vamdrup eller ved Helligvad, hvor Holbergsvej i en gammel hulvej fra Seest går ned over Seest Mølleå og derfra i en hulvej op til gården Kildevæld og Helligvadgård. Begge steder har der været mulighed for at opstemme åen til en højde på ca. 1 m. og dermed etablering af en vandmølle.

Vi har konstateret, at vandmøllen har været en fæstemølle under Hans Majestæt Kongen, den har derfor givet ikke været en lille skvatmølle, men en anseelig mølle – en vertikalmølle i form af en underfaldsmølle - som har malet korn både til Koldinghus og til fæstebønderne i Seest.

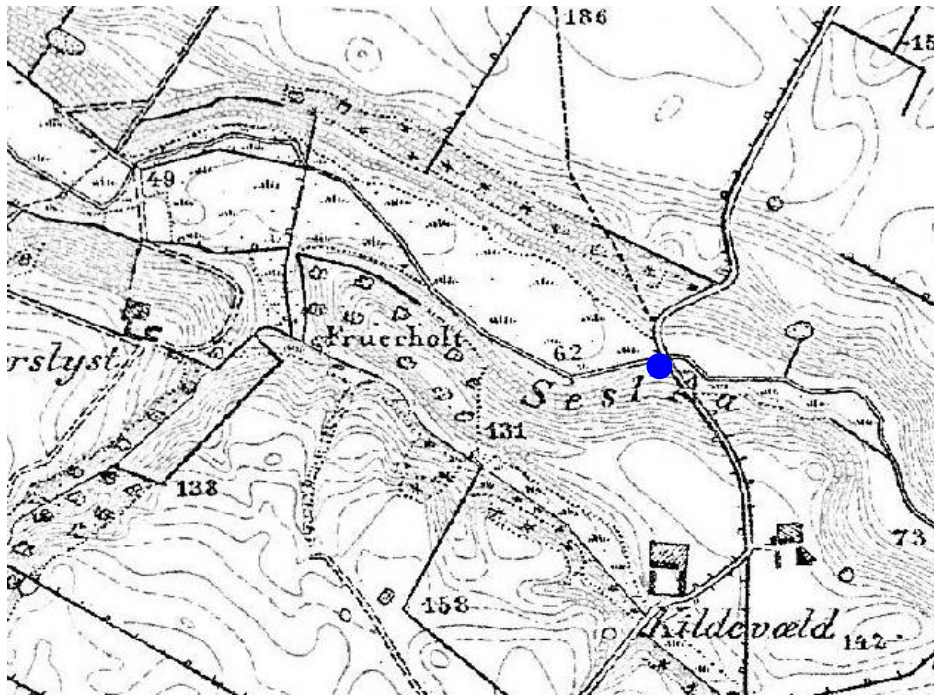
Hvor lå "Fruer Mølle"?

Vi ved fra kilderne, at møllen lå på Seest Mark ved Fruens Møllested.
Kan et kort hjælpe os på vej?

På kortet kan vi se Seest Mølleå med de 2 steder, der nævnes som mulige for en vandmølle: Vejen fra Seest over Hylkebro til Vamdrup og vejen fra Seest, Holbergsvej, ned over Sest Aa op til Kildevæld.

Vi kaster et nøjere blik på detaljerne i kortet på næste side:

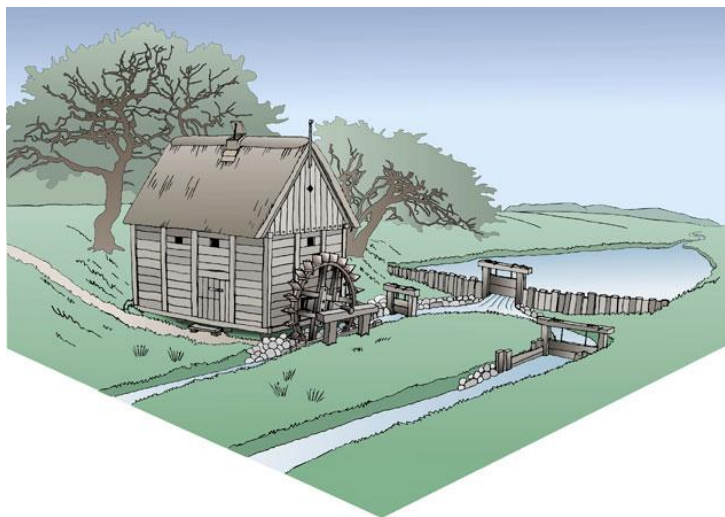

Som det ses af dette kort, så dukker lokaliteten **Frueholt** op på kortet tæt ved vejen over Seest Aa. På Seest sogns matrikelkort fra 1821 ses på matrikel 5a en bakke med skov, **Frueholdt**. Alt tyder på, at det er her ved Hylkedalens indsnævring og vejen (Holbergsvej) over åen, at vi skal finde møllestedet ●

Men kun en arkæologisk udgravning på stedet kan dokumentere, om hypotesen holder *vand!*

Hvordan kan "Frue Mølle" have set ud?

Her et bud:

I 2003 blev der ved Lille Drenderup i Ødis sogn foretaget en arkæologisk udgravning af en vandmølle – en underfaldsmølle - som kan dokumenteres helt tilbage til 1341. Se tegningen.

"Frue Mølle"

Vi ved, at møllen har været en fæstemølle under Hans Majestæt Kongen.

Den danske ordbog angiver følgende: *Frue, kvinde der har den øverste magt eller myndighed inden for et bestemt område fx en godsejer eller regent.*

En hypotese: Kan Frue Møllested relatere sig til Fruen (Dronningen) på Koldinghus?

Dronning Dorothea af Danmark og Norge (1511 – 1571) var gift med kong Christian den 3.

Dorothea overtog som enkedronning (1559 – 1571) Koldinghus len som livgeding (livseje).